

BERÉNYI ZSUZSANNA ÁGNES

Az ismeretlen Zipernowsky Károly (Bécs, 1853. ápr. 4.–Bp., 1942. nov. 29.)

A Déri Miksa, Bláthy Ottó és Zipernowsky Károly által 1885-ben szabadalmaztatott transzformátor révén jól ismerjük ezt a három Ganz-gyári mérnököt. A gyárat tudatosan világszínvonalra fejlesztő vezérigazgató, Mechwart András (Schweinfurt, 1834. dec. 6.–Bp., 1907. jún. 14.) hívta meg Zipernowskyt az újonnan felállított Kacsa utcai villamos-osztály élére 1878-ban. A Ganz-gyárban így sok kiváló mérnök gyűlt össze. A gyáron kívül is baráti kapcsolatokat ápoltak egymással. Mechwart András és Zipernowsky Károly vezetésével legtöbbször a budai „Galilei” szabadkőműves páholy tagjai voltak. Ez a páholy egyik legelsőként 1871. december 12-én alakult negyven taggal. Elsők között lett saját páholyuk a II. Fő utca 8., illetőleg Kapás u. 44. sz. alatt. 1898-tól saját lapjukat is megjelentették, amelyben támogatták a nők jogainak kiszélesítését és nemzetközi kitekintést adtak. Saját könyvtáruk volt. Szabadkőműves múzeumot is létesítettek. Irányították a Társadalomtudományi Társaság Szabad Iskoláját és a Magyarországi Tanítók Szervezetét a szabadkőművességben belül. Támogatták, többek között, a Vakokat Gyámolító Egyesületet, a Nyomorukat Titkolók Segélyezésére Létesült Egyesületet, a melegedő szobákat, a Hajléktalanok Menhelyét, a Rabsegélyező Egyletet, a Teleiát stb. Mechwart András a Hajléktalanok Menhelyének új helyiséget adott. A háború idején a hadikórházakat támogatták és a Gyermekvédő Egyesületet is.

Zipernowsky Károlyt 1887-ben vették fel a tagok közé. Felvételének 25. évfordulóját 1912-ben a páholy megünneplte. A páholy jegyzőkönyvében 1915-ből is maradt bejegyzés róla: „Zipernowsky Károly indítványa hangzott el a béke- és választott bírósági világszövetségről.” Más felszólalásának a páholy jegyzőkönyvében nem maradt nyoma, csak a jelenlétét említik rendszeresen.

Szabadkőművesi tevékenységének legjelentősebb részét páholyán kívül folytatta. Ez összefüggött a „Galilei” páholy nemzetközi kapcsolataival. A háború idején különösen fontossá váltak ezek a kapcsolatok. A magyar szabadkőművesség úgynevezett „Irodalmi Bizottsága”, amelybe minden páholy elküldte megbízottjait, 1915-ben megalakította a „Békebizottságot.” Ebben több páholy képviseltette magát. A „Galilei” páholyt Zipernowsky Károly képviselte. Ezért szólalt fel a páholyban is a világszövetséggel kapcsolatos javaslatával.

A Nagypáholy Békebizottságának élén Balassa József helyettes nagymester állt. Tagja volt, többek között, Bihari Mór, a „Comenius”, dr. Hajdú Miklós, a „Demokrácia”, Herzfeld Frigyes, az „Erzsébet”, Kovács Rezső, a „Neuschloss”, Morvay Izsó, a „Deák Ferenc”, Köhalmi Béla, a „Martino-vics”, Harsányi Jenő, az „Eötvös”, és Pfeifer Ignác, a „Comenius” páholy tagja. A jegyzőkönyv vezetését Köhalmi Béla könyvtáros végezte, az üléseken rendszerint maga Balassa József elnökölt. Megtárgyalták a lehetséges tennivalókat, beszámoltak arról, hogy milyen lépések történtek eddig.

Elvi ellenvetéseket is le kellett győzniük. Például az egész bizottság működése ellen felvetődött a szabadkőművesek politikamentességének kérdése. Tudvalévő, hogy az andersoni alkotmány (1723) már kizárta a szabadkőművesek működéséből a napi politikát és a vallási kérdések tárgyalását. Kovács Rezső bölcsen megjegyezte, hogy „a szabadkőművesség azt hangsúlyozza, hogy itt nem politikai, hanem emberi értékek megmentéséről van szó”. Természetesen az érvelést a Bizottság tagjai „nagy lelkesedéssel fogadták”. Nemzetközi mozgalmat kívántak indítani, és ennek érdekében kapcsolatba léptek a külföldi szabadkőműves hatóságokkal.

A külföldi szabadkőműves főhatóságok azonban húzódoztak. Nem akarta vállalni a közvetítés kétséges kimenetelű feladatát a svájci szabadkőművesség sem. Erről *Diner Dénes József* szóban beszámolt. Ő a „Martinovics” páholy tagja volt. A hollandok sem adtak egyértelmű támogatásukról ígéretet. Azonban a lelkes és elszánt magyar szabadkőművesek nem vesztették el a kedvüket a béke megteremtésére. A jegyzőkönyv így folytatódik 1917. augusztus 27-én: „Zipernowsky tv. úgy látja, hogy bár a hivatalos szabadkőműves közvetítésre a felolvasott válaszokból kevés reménységet meríthetünk, nem látja lehetetlennek, hogy néhány testvérünk kimenvén, sikerrel készítheti elő a terrénomot, annál is inkább, mert a svájci nagymester szerint (*Diner-Dénes* közlése) francia testvérek is hasonló kéréssel fordultak hozzá”.

Eszerint Zipernowsky Károly lendítette ki a holtpontról a Békebizottság munkáját kitűnő ötletével. Mindjárt tájékozódott arról is, hogy javaslatának mi lehet majd a várható eredménye.

A javaslatot *Harsányi Jenő* finomította. Tanácsolta, hogy olyan testvéreket küldjenek, akik személyes összeköttetéssel bírnak, ne csak olyanokat, akik az ütközőpontokat ismerik! Kovács Rezső feltette a kérdést, hogy mi történt a párizsi szabadkőműves konferencián. Erről ugyanis a magyar szabadkőművesség semmit sem tudott. A holland szabadkőművesek a gyakorlat felől közelítették meg a javaslatot. Van-e „konkrét propozíciónk?” – kérdezték. Ezért tanácsos, hogy azok a magyar szabadkőművesek, akik majd a Békebizottság megbízásából elmennek tárgyalni, „elaborátummal menjenek!”

Zipernowsky Károly azonban a jegyzőkönyv szerint „nem tartja szükségesnek, hogy konkrét propozíciókat tegyünk, minthogy hivatalos konferencia létre egyelőre nem jöhet, csak az lehet a célunk, hogy a béke és a kölcsönös megértés útjában álló félreértéseket tisztázzuk.”

Vita kerekedett ezek után *Harsányi Jenő* és *Kőhalmi Béla* között. Az előbbi csakis magánjellegű tanácskozást javasolt, az utóbbi ezt keveselte, mert így a nyilvánosság nem kaphat szerepet. Felvetődött még az a javaslat is, hogy fel kell világosítani a semleges külföldi sajtót a hazai helyzetről. Itthon is kell békemunkát folytatni, mert ez is szükségesnek és hasznosnak ígérkezik.

Zipernowsky Károly azonban fontos elfoglaltságai miatt több esetben nem vehetett részt a Békebizottság ülésén. Ilyenkor a jegyzőkönyv minden alkalommal rögzíti, hogy „Zipernowsky tv. kimentti magát”. Úgy látszik, hogy még a bizottsági ülésről távol is támogatta a békemunkát, új hathatós ötleteit kifejtette levelében. Három nappal a bejegyzett békebizottsági hozzászólása után kelt levelének címzettje hiányzik. Feltehető, hogy Balassa Józsefnek írta, vagyis a Bizottság elnökének. Egyszerűen „Szeretett testvérem” a megszólítás, és a levél zárása is semleges: „testvéri üdvözlettel, őszinte híved”. Balassa Józsefre az utal, hogy a Nagypáholynek a svájci és holland Nagypáholyokhoz intézett átiratát a címzettől kapta meg. Ezek az átiratok pedig Balassa Józseftől származhattak mint helyettes nagymestertől, főként mint a Békebizottság elnökétől. Tehát a kérdéses, Zipernowsky Károlytól származó gépírási levél szövege a következő:

„Zipernowsky Károly

műegyetemi tanár

II. Heltai Ferenc utca 9.

Szeretett Tv.-em!

Budapest, 1917. július 30.

Posta útján vettem becses soraidat és a Nagypáholynek a svájci és hollandi Nagypáholyhoz intézett átiratának szövegét. Csakugyan nagy hálára köteleztél szíves figyelmességed által, melyért úgy feleségem, mint saját nevemben is, legmelegebb köszönetemet fejezem ki.

Ámbátor minden akciót, mely a szabadkőművesség által a béke érdekében történik, nagy öröm-

mel kell üdvözölni, én a magam részéről mégis célszerűbbnek tartottam volna egy lépéssel tovább menni, t.i. egy konkrét proposíciót tenni, mely abban kulminál, hogy hívjanak össze a neutrális országok nagypáholyai akár Svájcban, akár Hollandiában, akár másutt egy bizalmas értekezletet, melyen úgy a neutrális, mint a hadviselő államok szabadkőműves-kiküldöttei részt vennének. Egy ilyen konferencia éppen úgy elősegítené a béke ügyét, mint elősegíti majd a stockholmi socialista konferencia.

A szabadkőművesség óriási morális és politikai erőt rejt magában. Kell, hogy ezt az erőt a béke érdekében értékesítsük. A szabadkőművesség alapját képező etikai világfelfogás kötelességünké teszi, hogy ezt a nagy morális tőkét mobilizáljuk és meg vagyok győződve, hogy az egy hatalmas lendítő tényezője lehetne a kibontakozásnak. Igen melegen üdvözlöm azt a proposíciót, hogy tőlünk néhányak külföldre kimenjenek, de a főcél most ne az az általános, az átiratban megjelölt és mindenestre eszményi célokat szolgáló megbeszélés legyen, hanem mint legfontosabb s ennek folytán legelső lépésnek tartom: Élőszóval folytatott eszmecsere által a békét előkészíteni.

Tudom, hogy nehéz ily természetű proposícióval jönni, amikor már az első átirat elment.

Minden, ami ezentúl történik, csak folytatásként illeszkedhetik be a már elküldött szövegbe. A forma körülbelül a következő lehetne (Lásd melléklet).

Azt hiszem, hogy csakugyan valami hatást ígérő dologgal kell a szabadkőművességnek is a béke eléréséhez hozzájárulnia, mert az, amit eddig tett – amint nagy szomorúsággal mondhatjuk – nagyon kevés volt. Úgy gondolom, elérkezett az idő, hogy a lavírozásból mi is a tett mezejére lépünk és erre, úgy vélem, előbbi proposícióm kezdetnek alkalmas. Ha Te is ezen a nézeten vagy, úgy kérlek, tedd ezt a proposíciót magadévá és légy szíves azt a szövetségtanács legközelebbi ülésén előhozni. Nem hiszem, hogy ez oly természetű ügy, melyet nyílt páholyülésen tárgyalni lehetne, és éppen ezért a szövetségtanács elé való.

Szíves közleményedet még egyszer hálásan megköszönve, vagyok

tv. üdvözlettel

őszinte híved

Zipernowsky Károly”.

Az utalásban szereplő „mintalevél” német nyelvű. Az előzőekhez képest lényegesen újat nem tartalmaz.

A levélben említett átirat a svájci és holland nagypáholyokhoz később megjelent a belső terjesztésű szabadkőműves lapban, a „Kelet”-ben. Ugyancsak a levélben említette Zipernowsky Károly, hogy felesége is örömmel és hálával fogadta a megküldött átiratok szövegét. Zipernowskyné ugyanis, férjéhez hasonlóan, minden erejét latba vetve igyekezett fáradozni a béke megteremtésén: cikkeket írt, beszédeket mondott ennek érdekében.

A szabadkőműves békeértekezlet létrejött Svájcban, 1918-ban. Különösen hatékony volt a hadifoglyok ügyében a szabadkőművesség nemzetközi közbenjárása. Elsimították a német és a svájci szabadkőművesek ellentétét a magyar szabadkőművesek segítségével. Ez utóbbi eljárásban Pfeifer Ignácnak volt nagy szerepe. Tehát jól választották meg a Magyarországi Szimbolikus Nagypáholy képviselőjét ebben az esetben is.

Zipernowsky Károly, mint láttuk, a béke mielőbbi megkötésében játszott fontos szerepet, mint a magyar szabadkőművesség Békebizottságának tagja. Erről a tevékenységéről, hasonlóan többi szabadkőműves társához, szerényen hallgatott. Ha ezeket az iratokat a levéltár meg nem őrzi, teljesen a feledésbe merült volna. Ez a most feltárt munkásság egész Magyarországot kedvező fényben állítja be.